

КОНТРОЛЪТ ВЪРХУ ТЕМАТА КАТО РЕАКЦИЯ В СЛОВЕСНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

Донка Мангачева,

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Resumo

Neste trabalho procura-se refletir sobre algumas manifestações da reação do ouvinte na interação verbal iniciada por um enunciado direto que visam neutralizar a influência exercida pelo falante. A dita linha de comportamento comunicativo do ouvinte revela uma atitude independente e sugere um desenvolvimento singular, inventivo da situação dialógica, estabelecendo um controlo próprio sobre o tema da conversa. A intervenção do interlocutor evidencia uma tentativa de superar, na medida do possível, o confronto direto, de mitigar o conflito potencial e de otimizar os parâmetros da transação sugerida a fim de chegar a um acordo mutuamente satisfatório.

Неутралната линия на комуникативно поведение от страна на събеседника

Основа за изследване на акционалността в словесната интеракция е интегралният *набор от речеви-те действия* на участниците в общуването, или *рече-*

Донка Мангачева

*вото събитие*¹. Неговата реализация се проследява в дискурсивната цялост, съставена от два или повече непосредствено последователни и тематично обединени комуникативни фрагмента, произнесени от различни говорещи. Предмет на изследване тук са диалогични единства с начален подбудителен изказ, а вниманието е насочено към вербалната изява на събеседника, която проектира интерактивна неутралност, или относително *бездействие*², и блокира опит за въздействие от страна на инициатора.

Неутралността на адресата в словесния обмен е свързана с управлението на потенциално конфликтната ситуация в благоприятна за него посока (вж. Дьо Богранд, Дреслер & Стоянова-Йовчева, 1995: 160). Важно е да се уточни, че въпросната реакция не предполага инертност от страна на събеседника, а по-скоро неустановеност – обмисляне/промяна, на транзакционалната схема и въздържане от изпълнение на желаното от говорещия действие. Механизмите на бездействието (подобно на прилагането на бленда) водят до разсейване или уточняване на очертанията на интеракцията. Тази линия на комуникативно поведение се открива например, когато адресатът не е склонен да встъпи в предложената транзакция, но същевременно се старее да избегне прекия сблъсък. В подобни условия неготовността за подкрепа е осъзната и безучастността е привидна, стратегическа, т.е. събеседникът притъпява евентуалния негативен ефект върху подателя или спестява/отлага неприятната развръзка на взаимодействието. В други случаи слушащият не е подготвен за плана на говорещия, не е убеден в необходимостта от полагане на съвместни усилия и има нужда да изчисли възможните предимства и загуби, преди да пристъпи към начертаните от него цели. Тогава бездействието е достоверно и осигурява време и дълбочина на крайната преценка чрез уточняване между изградените схеми и елементите на новия опит. И в двете положения прагматичните ходове на събеседника маркират търсене, опит за установяване на равновесие – обявените решения се намират между изходните и крайните предпочитания

¹ Названието отговаря на speech event (Scollon & Scollon, 1995: 19-20).

² В рамките на посочената единица се наблюдават няколко общи насоки в комуникативното поведение на събеседника: *съдействие* (съгласуване), *противодействие* (несъгласуване) и *бездействие* (неутралност) (вж. Мангачева, 2012).

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

на участниците. Налице е ситуация на потенциална (но неустановена) интеграция, която се различава съществено от положителното или отрицателното коопериране – въпросните реплики маркират относителен покой, който в следващ момент може да премине както в съдействие, така и в противодействие, но подлежат на конкретизиране на по-късен (евентуално завършен) етап от интеракцията. Най-често срещаният ефект от описания неутрален подход е разконцентрирането и демобилизирането на подателя на подбудителния изказ, което принципно може да ограничи полезните му стъпки по посока на набеязаната цел (вж. Дьо Богранд, Дреслер & Стоянова-Йовчева, 1995: 45-46).

Конкретните механизми за постигане или поддържане на неутралност в междусубектното пространство се обособяват в две основни групи: *преговаряне* и *блокиране*. Първият подход, преговарянето, се окачествява като опит за преработка на някои параметри на предложени интерактивен модел – подразбира се готовност за сътрудничество при по-приемливи обстоятелства (а не при условията, подадени от говорещия). Вторият вид, блокирането, е неопределен по отношение на готовността за подкрепа, защото адресатът на практика не дава оценка на споменатия модел (независимо дали тя е налична, но премълчана, или е в процес на обработка). Блокирането обхваща три защитни техники: *пропускане*, *задържане* и *пренасочване*. В изложението нататък ще бъде разгледан подробно последният вид, като наблюденията се базират на анализ на книжовно фиксирания диалог в перспективата на интерактивната организация на социалната речева дейност. Източник на сведения е съвременната португалска литература, главно драматургични произведения и художествена проза, богата на пряка реч (вж. Ексерцирани източници).

Пренасочването като опит за блокиране на събеседника

Пренасочването е най-често срещаният вид блокиране. Чрез него слушащият прехвърля вниманието си от подбудителния изказ към друг, произведен от го-

Донка Мангачева

ворещия в рамките на началната реплика. На практика той „подминава“ подканата и се „хваща“ за друго словесно действие от непосредствения езиков контекст. Интерес тук предизвиква редуването на словесното участие по недиалогичен образец, т.е. репликите не покриват *изискването за взаимна допълняемост на комуникативните действия* (вж. Йотов, 1994). Наблюденията се простират върху примери, в които вербалният отговор е свързан с промяна на темата и/или топика на диалогичното единство – слушателят заема силна позиция (вж. Veiga, 2003: 120-122). Тогава от гледище на говорещия се нарушава принципът на уместност, а от изходната точка на слушащия се активира друго, различно възприятие за това кое *заслужава внимание, т.е. „къде заслужава да се употребяват познавателни средства за преработването с цел регистриране и идентифициране“* (Дьо Богранд, Дреслер & Стоянова-Йовчева, 1995: 139). Факт е обаче, че обектите във фокуса на двете реплики се разминават значително и трудно се открива обща цел. Налице е единствено **поддържане на вербалния контакт**, което създава усещането за „разговор между глухи“. Такива речеве ситуации не се вписват в понятието „същински разговор“, защото отсъства „потребност от разбирателство, от взаимност на интересите, намеренията, действията и резултатите“ (Йотов, 1994). Множествеността на насоките в смислооформянето при подобно недиалогично и същевременно немонологично разпределение на комуникативните роли отговаря на полилог.

В зависимост от степента на раздалечаване в посланието по-нататък се анализират следните техники: *стесняване на темите*, включени във вербалната размяна, и *налагане на различна* (нова или стара) *тема*.

Стесняване на темите

Когато говорещият подаде повече от един топик в началната реплика, слушателят е донякъде принуден да направи избор, ако не смята за важно да прояви отношение в същата последователност. Словесната му реакция може да не се насочи към подбудителния

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

изказ, а към друг, заключен в непосредствения му езиков контекст:

– Não acredito – disse Iria, muito séria, levantando-se do banco onde estava sentada. – És um mentiroso, estás do lado da rainha, e eu não quero gente dessa em minha casa! Sai!

O bobo era pessoa paciente. As iras das pessoas conhecia-as ele por dentro e por fora. Permaneceu onde estava, aquecendo as mãos:

– Se te alivia alguma coisa chamares-me mentiroso, chama, que não me importo. Habitado estou a carregar nomes e alcunhas. É da minha profissão, nem sequer me posso queixar. Mas lá que é verdade o que eu disse, lá isso é. Eu estava junto da rainha. Eu assisti a tudo. (AV: 78)³

– Не вярвам – каза Ирия много сериозно, като стана от пейката, където седеше. – Ти си лъжец, застъпник на кралицата, а аз не искам такива хора у дома! Махай се!

Шутът беше търпелив човек. Познаваше гнева и отвън, и отвътре. Остана на мястото си, потривайки измръзналите си ръце:

– Ако ще ти олекне да ме наречеш лъжец, действай, не ме вълнува. Свикнал съм да нося какви ли не имена и прякори. Такава ми е работата, дори не мога да се оплача. Но че съм ти казал истината, казал съм. Бях до кралицата. Присъствах на всичко.

Това е възможно, защото адресатът определя сам *центъра на управление*⁴ във взаимодействието, като „отсява“ най-съществената или предпочитаната тема от предложените. В стремежа си да се вмести в най-лаконична единица той може дори да даде нееднозначен отговор (двусмислено потвърждение или отказ), напр. в някои случаи е трудно да се прецени към кой от всички изкази в началната реплика е насочена ответната, целяща преформулиране на проблематичния изказ:

Floriano: [...] Estás a ver? Tens um cigarro? Estás a ver?

Alexandra: Não.

Floriano: “Não”, não tens um cigarro, ou “não” –

Alexandra: Nao. “Não”, não estou a ver. (LP2: 125)

Флориано: [...] Разбираш ли? Имаш ли една цигара? Разбираш ли?

Алешандра: Не.

Флориано: „Не“, нямаш цигара, или „не“...

Алешандра: Не. „Не“, не разбирам.

³ Преводът на примерите е мой: Д. М.

⁴ Терминът е на Дьо Богранд и др. (Дьо Богранд, Дреслер & Стоянова-Йовчева, 1995: 101).

Донка Мангачева

Ако вниманието на адресата не е привлечено от определен изказ в рамките на предишното включване, той реагира по-често на последния от серията (а не непременно на подбудителния):

– Dá-me água! Não me deixes morrer de sede! Salva-me! – teimava a mulher, de joelhos, implorativa.

Mas, numa mutação rápida, tornou a alongar-se na areia com desalento:

– Ah!, tu não compreendes a minha dor. Não podes compreender!

– Ora essa! Porque? – agastou-se João Sem Medo. (GF: 64)

– Дай ми вода! Не ме оставяй да умра от жажда! Спаси ме! – упорстваше жената, молейки на колене.

Но рязко промени тона и се просна отчаяна на пясъка:

– Ах, ти не разбираш болката ми. Не можеш да разбереш!

– И таз добра! Защо? – кипна Жоао Безстрашни.

– Trata-a bem, Rosa. Sempre que a vejas, saúda-a com respeito. Ela gosta de ti.

– Até me deu os brincos de ouro. (FB2: 233)

– Дръж се добре с нея, Роза. Винаги като я видиш, я поздравявай почтително. Тя те харесва.

– Даже ми подари златните обици.

Ответната реплика може да съдържа един или повече изкази с различна прагматична стойност и синтактична реализация. Сред тях често се откриват емоционално маркирани конструкции, оформени като възклицателно изречение:

– Não tenha medo. Não negue tanto. Eu sei que você se ilude.

– Não iludo! (VF: 225)

– Не се страхувайте. Не отричайте така. Зная, че бъркате.

– Не бъркам!

– Cale-se! Tenha juizinho e cale-se. Caso contrário, agarro em si e levo-o à força para o hotel.

– E esta, hein! Você ouviu isto, Rui? O bruto a ameaçar-me! Até parece que falava a sério! (FB1: 58)

– Млъкнете! Бъдете разумен и млъкнете. Иначе ще Ви хвана и ще Ви закарам насила в хотела.

– А така! Чухте ли, Руи? Простакът ме заплашва! Чак изглежда, че си вярва! (FB1: 58)

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

– O que é que se passa com vocês, que não param quietas? Façam o favor de levar a loiça para a cozinha, que eu tenho de me ir embora. E dêem de comer ao cão.

– Ah! Coitado do *Caracol*, tinha-me esquecido dele! (MA2: 21-22)

– Какво става с вас, че не мирясвате? Бъдете така добри да занесете чиниите в кухнята, защото трябва да си тръгвам. И нахранете кучето.

– Ау, горкичкият Каракол, бях го забравила!

В отговора нерядко присъстват и въпросителни изкази (същински въпрос, реторичен въпрос, въпрос за потвърждение):

– Podem vir... o bolo está pronto!

– O bolo? Que bolo? – perguntaram em coro, descobrindo de repente que estavam cheios de fome. (MA2: 71)

– Може да дойдете... сладкишът е готов!

– Сладкишът ли? Какъв сладкиш? – попитаха в един глас, усещайки внезапно, че са гладни.

– Venham ter lá a casa depois do almoço, que eu mostro-lhes...

– O quê?

– Surpresa... (MA1: 35)

– Елате у нас след обяд, ще ви покажа...

– Какво?

– Изненада...

– Gostas de estrelas? Um dia hei-de ter uma estrela, assim grande, grande...

E abria muito os braços indiferente que parecia a tudo o mais. Mas logo voltou a pedir:

– Leva-me contigo.

Mafalda sorriu àquele rapazinho que no meio de barafunda tamanha ainda conseguia pensar em estrelas e sonhar com elas, um dia em suas mãos, assim grandes, grandes. Fez-lhe uma festa na cabeça:

– Gosto muito de estrelas, claro! Quem não gosta de estrelas? (AV: 38)

– Обичаш ли звезди? Някой ден ще си имам звезда, такава голяма, голяма...

И отваряше широко ръце, забравил за всичко останало. Но после отново помоли:

– Вземи ме със себе си.

Донка Мангачева

Мафалда се усмихна на това момченце, което наред цялата суматоха успяваше да мисли за звезди и да мечтае за тях, как един ден ще му бъдат в ръцете, едни такива големи, големи. Погали го по главата:

– Много обичам звезди, разбира се! Кой не обича звезди.

– *Arpetece-lhe passear um pouco?*

– *Pois não foi para isso que viemos?* (BV: 50)

– Искате ли да се поразходим малко?

– Е нали затова дойдохме.

Както може да се очаква, реторичният въпрос често е натоварен с отрицателна емоция (гняв, възмущение, обида, протест и т.н.). Тя обаче не е задвижена от самото подбудително действие, а от преценката на негов аргумент (външен опорен модификатор⁵), което налага следното уточнение. Реторичните въпроси като средство за поддържане на бездействие в интеракцията се различават от афективните въпроси, причислявани към механизмите на противодействие, по обекта на оценка – те не се отнасят към елемент от началния подбудителен изказ, а към друг, непосредствено произведен в рамките на входната реплика (т.е. тук определящ е тематизмът, а не естеството на използваната вербална техника):

“*Deixa-me entrar que eu não chateio.*”

“*Bates-me à porta e dizes que não chateias. Achas que isso não é chatear?*” (NB2: 154)

„Пусни ме да вляза, няма да преча.“

„Тропаш на вратата и разправяш, че няма да пречиш. Мислиш ли, че това не е пречене?“

– *Vá lá, vá lá, não se zangue! Uma veneranda anciã...*

– *Uma quê?! – berrou, de novo, a prima Leocádia.* (AV: 173)

– Хайде, хайде, не се ядосвайте! Една почитаема старица...

– Една какво?! – изрева отново братовчедката Леокадия.

Въпросът за потвърждение маркира изненада или раздражение от чутото в изказ, непосредствено свързан с подбудителния. Той напомня повече неволен коментар, прослушване за проверка на получената информация:

⁵ Опорните модификатори на подбудителния изказ биват оправдаващи, обезоръжаващи и наблягащи (вж. Мангачева, 2011: 145-151). Те представят речево действие, което съпътства (поддържа) основното, подбудителното, и служи за оказване на натиск върху готовността на адресата за сътрудничество. Функцията на подобни средства се свежда обикновено до това да осуетят възможността за отказ, т.е. да принудят слушателя да откликне на намеренията на говорещия.

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

- Entra, estava a escrever à minha filha.
– Ah, tens uma filha?
– Sim, está a tirar um mestrado no Canadá. (MC1: 101)
- Влез, тъкмо пишех на дъщеря си.
– О, ти имаш дъщеря?
– Да, кара магистратура в Канада.
- Não sei se ainda há autocarro. Mas não se preocupe, eu peço boleia.
A intenção era obviamente mentirosa para quem ali não se chamasse Jorge Matos:
– Boleia? Nem pensar! Não, não, espera! (MC1: 90-91)
- Не зная дали още се движат автобуси. Но не се тревожете, ще се прибера на стоп.
Намерението беше явно неискрено за човек, който не се казва Жорж Матош:
– На стоп? Абсурд! Не, не, чакайте!

Предлагане на различна (нова) тема

Като вариант на пренасочването (контрол на ситуацията), адресатът може да пренебрегне репликата за подкана и да въведе нова тема (коментар или асоциация). В това решение личи тромавият и лесно разпознаваем израз на желанието да се говори, но за нещо различно (вж. Holdcroft, 1992). Така словесната интеракция остава едновременно неуسوена и неотхвърлена, а предвижданият от говорещия диалог се разчупва в две монологични послания⁶. Смяната на предмета на разговора следва некохерентна схема, тъй като темата, подадена в подбудителния изказ, не е била изчерпана, а е прекъсната рязко, без видима необходимост (вж. Crow, 1983):

Torres: [...] Tem cuidado, arranja-te de maneira a não darem sequer por ti. Estás no princípio, se te queimam neste jornal, em princípio de vida, dificilmente arranjarás trabalho.

Cláudia (Desanimada): A gente sonha, sonha, e depois a realidade é o que se vê, não é que sonhámos. Vim tão contente para o jornalismo! (JS: 68)

Тореш: [...] Внимавай, гледай да не се набиваш в очи. Още си в началото, ако те нарочат в този вестник, при първите стъпки в живота, трудно ще си намериш работа.

Клаудия (унило): Човек си мечтае, мечтае, а после действителността не е това, за което е мечтал. С такова желание се заех с журналистиката!

⁶ Когато подбудителният изказ се намира в непосредствена близост с реплика на друг говорещ, без да образува никаква смислова или тематична връзка с нея, двата словесни хода не образуват диалогично единство, а представляват независими монолози (вж. Лакова, 2006: 68; Лакова, 2007: 82).

Донка Мангачева

- Não te debruces tanto, Luísa, que ainda caís lá em baixo!
- Olha, olha, Rita! Olha lá para baixo! (MA3: 180)

- Не се навеждай толкова, Луиза, ще паднеш!
- Виж, виж, Рита! Виж долу!

В същата група се забелязват и примери с незавършени изречения, в които личи непопълнена, но загатната синтактична позиция (отделна дума или цяла предикация) или съзнателно прекъсване на изказа, отворен край – белег най-вече за разсеяност, съмнение, напрежение. Недоизречената информация обикновено може да бъде възстановена с помощта на извънзиковия контекст:

- Assim não conseguimos ver nada. Parem lá com as folhas.
- Olha, hoje à noite há aquela série na televisão... (MA2: 113)

- Така няма да успеем да видим нищо. Спрете с тези листове.
- Виж, довечера по телевизията ще дават онзи сериал...

- Vamos começar que já perdemos muito tempo.
 - Ai se isto fosse com a professora do ano passado... já estavam todos na gestão... – comentou uma voz lá atrás.
- A professora, se ouviu, não fez comentários e a aula começou. (MA2: 158)

- Да започваме, че вече изгубихме много време.
 - О, ако беше миналогодишната учителка... вече всички щяхме да сме при директора... – чу се глас отзад.
- Учителката, и да беше чула, си премълча и часът започна.

Емоционално маркираните изкази са показателни за изненадата, радостта, раздражението, неодобрението, с които адресатът откликва на подбудителната реплика:

- Bom dia! Queria o jornal...
- Epa, que madrugador!
- É... o jornal, se faz favor.
- Mas que pressa!

A empregada riu-se e começou a desatar um pacote de jornais em cima do balcão. (MA2: 120)

- Добро утро! Искам един вестник...
- Ей, колко си ранобуден!
- Да... вестника, моля.
- Ама много бързаш!

Продавачката се усмихна и започна да развързва един пакет вестници върху тезгяха.

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

- Lá vem o Pedro, sempre com o seu ar de pensador... acorda, homem!
– Hã?... Oh! São vocês! Então? Novidades? (MA2: 102)
– Ето го Педро, вечно умислен... Събуди се, човече!
– А?... Ох, вие сте били! И какво? Има ли новини?

Въпросите в тази група са предимно насочващи – ръководят ответната страна към очакван отговор, т.е. създават натиск да се предостави определено сведение, да се приеме отрицателна импликация или да се препотвърди извод, достигнат на базата на предходното включване (вж. още Андреева, 2007: 332-333):

- “Olhe lá”, disse o tipo do MG. “Porque é que não me deixa dar-lhe uma ajuda? Um carro tão grande com uma senhora tão pequenina poder ser perigoso!”
Vera olhava-o como quem contempla um busto numa praça ajardinada.
“Como é que você se chama?”, perguntou. (NB1: 31)

- „Вижете, каза онзи от MG-то. Защо не дадете да Ви помогна? Такава голяма кола, а толкова дребна женичка, може да е опасно!“
Вера го гледаше така, както се съзерцава паметник на някой озеленен площад.
„Как се казвате?“ , попита.

- Escurece – disse Ana. – Melhor acender-se a luz.
– Sabe que o meu pai era ateu? E que a minha mãe foi sempre o que se chama uma “beata”? (VF: 97)
– Стъмва се – каза Ана. – По-добре да светнем.
– Знаете ли, че баща ми беше атеист? А майка ми винаги е била, както се казва, „вярна богу“?

Поддържане на различна (стара) тема

Тук са обособени примерите, в които подбудителното действие не получава смислово свързана вербална реакция и на практика не образува диалогично единство със следващата реплика. Слушателят спазва реда си на говорене, но не се включва в непосредствено предложеното взаимодействие – той продължава изложението си по вече започната тема (която говорещият е опитал да пресече с директивния изказ). Различният топик е всъщност „стар“ топик. В тези слу-

Донка Мангачева

чаи отново не се осъществява очакваният словесен обмен и транзакцията не се споява, а остава отворена. От композиционна гледна точка дискурсът на слушащия е кохерентен въпреки прекъсването. Той допуска повторение на предишния изказ или на встъпителната му част с цел да го припомни или да го поднесе в завършен вид:

– Não chores – disse-lhe a Teresa. – Isto daqui a nada resolve-se.
– Tínhamos preparado uma festa tão bonita – queixou-se em voz débil. (MA1: 103)

– Не плачи – каза ѝ Тереза. – Ей сега ще го оправим.
– Толкова хубаво празненство бяхме подготвили – проплака глухо.

– Gosto de ti – diz, tirando-lhe o Whitehead da mão.
– Não posso ler?
– Gosto de ti. – Abraça-o, passa-lhe depois os dedos pela cabeça. (AA: 213)

– Харесвам те – казва, докато издърпва Уайтхед от ръката му.
– Не може ли да почета?
– Харесвам те. – Прегръща го, после го милва по главата.

“Há quase um ano...”, tentou ele falar.
“Ouve”, interrompeu Vera. “Mete o Édipo no sítio, está bem?”
“Há quase um ano que não estou com vocês”, rosnou o rapaz. (NB1: 11-12)

„От почти една година...“, понечи да говори той.
„Слушай, прекъсна го Вера. Не намесвай Едипа, става ли?“
„От почти една година не съм с вас“, изръмжа младежът.

Когато е възможно, адресатът продължава несмущен изказването си от мястото на прекъсването с риск да постави подателя в неловко или поне неравностойно положение – той пренебрегва последното включване и поддържа темата, която вече е наложил:

Pedro: Este lugar é o –
Luísa: Atenção às palavras.
Pedro: ... Lugar onde estamos. (LP2: 40)

Педро: Това е мястото –
Луиза: Внимавай какво говориш.
Педро: ... мястото, където сме.

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

João: Mil e setecentos, mil e oitocentos...

Mariana: Podes contar à vontade. Mas comigo não contes.

João: ... Mil e novecentos, dois mil... (LP1: 49)

Жоао: Хиляда и седемстотин, хиляда и осемстотин...

Мариана: Може да си броиш на воля, но мен не ме брой.

Жоао: ... Хиляда и деветстотин, две хиляди...

Ефектът е още по-интересен в разширени диалогични единици (при последващо разгръщане на обмена, отвъд разглежданата дотук цялост от две реплики) – събеседникът наслагва реплики, свързани със същата тема и дори повтаря механично определен израз. Подобно подсилване на възприетата позиция е много убедително и издава категоричност, нетърпение, отегчение:

O Boneco: Tu também te mexes como as pessoas?!

A Boneca: (*Muito baixinho.*) Schiu!...

O Boneco: Só agora é que dei por isso!

A Boneca: (*Idem*) Schiu!...

O Boneco: Todas as noites puxo por ti e tu és sempre uma boneca!!!

A Boneca: (*Idem*) Schiu!...

O Boneco: Eu julgava que de nós dois, era só eu que podia mexer-me! (AN: 192)

Куклата мъж: Ама ти и мърдаш като човек?!

Куклата жена (*много тихичко*): Ш-ш-т!...

Куклата мъж: Чак сега го забелязах!

Куклата жена (*нак така*): Ш-ш-т!...

Куклата мъж: Всяка нощ те карам и ти все си оставаш кукла!!!

Куклата жена (*нак така*): Ш-ш-т!...

Куклата мъж: Аз си мислех, че от нас двамата само аз мога да мърдам!

Донка Мангачева

Заклучение

Блокирането на въздействието в диалогичната единица е целенасочен акт, свързан с управлението на вербалната и надредната интеракция, и пълноценна реакция, производна на определена ценностна ориентация. Характеристиките на описаните по-горе техники очертават различни пресечни величини: линия на комуникативно поведение, оценка на предложениния интерактивен модел, специфични условия за произвеждане на диалогичния акт, кооперативна нагласа, резултат от социалната дилема, пред която е изправен събеседникът, предпоставка за тълкуване на интерактивния резултат, и т.н.⁷. Впечатленията от словесната проекция на слушателя в междуличностното взаимодействие може да се обобщят по следния начин:

Диалогичен акт (Интерактивен ход)	Блокиране (Управление на ситуацията)
Линия на комуникативно поведение	Бездействие (неутралност)
Съдържание	Пренасочване
Оценка на предложениния интерактивен модел	Неясна (въздържане)
Кооперативна нагласа	Неготовност за подкрепа
Ценностна ориентация	Съревнователна
Интерактивна функция	Опорна (за означаване на координацията)
Условие	Потенциален конфликт
Резултат от социалната дилема	Придвижване с неизвестен изход (незавършен етап)

Таблица 1. Характеристики на блокирането

⁷ За подробно обяснение на параметрите вж. Мангачева, 2012.

КОНТРОЛЪТ
ВЪРХУ ТЕМАТА
КАТО РЕАКЦИЯ
В СЛОВЕСНОТО
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

Андреева, Л. (2007). *Социално познание и междуличностно взаимодействие*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Дьо Богранд, Р., Дреслер, В., Стоянова-Йовчева, Ст. (1995). *Увод в текстовата лингвистика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Йотов, Цв. (1994). *Разговорът и неговият глобален лингвистичен модел*. Автореферат на дисертация за присъждане на научната степен доктор на филологическите науки. София.

Лакова, М. (2006). *Няколко статии по българско езикознание*. София: ЕТО.

Лакова, М. (2007). *Въпросите и въпросителните изречения в българския и полския език*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Мангачева, Д. (2011). *Реализация на подбудителния изказ в съвременния португалски книжовен език*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Мангачева, Д. (2012). *Диалогичното единство подкана–отговор (върху материал от португалски език)*. София: „Изток-Запад“.

Crow, B. (1983). Topicshifts in couple's conversation. In: Craig, B., Tracey, K. (Eds.). *Conversational Coherence: Forms, Structure and Strategy*. Beverly Hills: Sage Publications, 136-156.

Holcroft, D. (1992). Searle on Conversation and Structure. In: Parret, H., Verschueren, J. (Comp.). *(On) Searle on Conversation*. John Benjamins B. V., 57-77.

Scollon, R., Scollon, S. W. (1995). *Intercultural Communication: A Discourse Approach*. Oxford: Blackwell Publishers.

Veiga, N. V. (2003). *Marcadores discursivos de recepción*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela.

Донка Мангачева

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

AA: Abelaira, A. (1990). *A Cidade das Flores*. Lisboa: O Jornal.

AN: Almada Negreiros, J. de (1971). *Obras Completas: Teatro (Vol. 3)*. Lisboa: Estampa.

AV: Vieira, A. (1983). *Este Rei Que Eu Escolhi*. Lisboa: Caminho.

BV: Brandão da Veiga, A. (2001). *Assim Como*. Coimbra: Gráfica de Coimbra.

FB1: Botelho, F. (1989). *Esta Noite Sonhei com Brueghel*. Lisboa: Contexto.

FB2: Botelho, F. (1987). *A Gata e A Fábula*. Lisboa: Contexto.

GF: Gomes Ferreira, J. (1991). *Aventuras de João Sem Medo (Panfleto Mágico em forma de Romance)*. Lisboa: Dom Quixote.

JS: Saramago, J. (1998). *A Noite*. Lisboa: Caminho.

LP1: Pires, J. L. (1999). *Arranha-Céus*. Lisboa: Cotovia.

LP2: Pires, J. L. (2004). *Figurantes e Outras Peças (Teatro)*. Lisboa: Cotovia.

MA1: Magalhães, A. M., Alçada, I. (1996). *Uma Aventura em Lisboa*. Lisboa: Caminho.

MA2: Magalhães, A. M., Alçada, I. (1998). *Uma Aventura na Cidade*. Lisboa: Caminho.

MA3: Magalhães, A. M., Alçada, I. (1998). *Uma Aventura no Porto*. Lisboa: Caminho.

MC1: Carvalho, M. de (1995). *Era Bom que Trocássemos Um Ideias sobre O Assunto*. Lisboa: Caminho.

MC2: Carvalho, M. de (2000). *Contos Vagabundos*. Lisboa: Caminho.

NB1: Bragança, N. (1990). *Do Fim do Mundo*. Lisboa: O Jornal.

NB2: Bragança, N. (1995). *Obras Completas: A Noite e O Riso (Vol. 1)*. Lisboa: Dom Quixote.

VF: Ferreira, V. (1992). *Aparição*. Lisboa: Bertrand.